

TOIVO MIKAEL
KIVIMÄKI

1886 · 5 · 6 · 1956

Juhlajulkaisu

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

TÄTÄ JULKAISUA ON PAINETTU
1400 NUMEROIMATONTA JA 100
NUMEROITUA KAPPALETTA

ISBN 978-951-855-880-7 (PDF)

SUOMALAISEN
LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
C-SARJA N:o 4

TOIVO MIKAEL KIVIMÄKI

Juhlajulkaisu

TOIMITUSKUNTA

AARNE REKOLA

A. R. HEIKONEN A. K. IKKALA

REINO ERMA

E. J. Manner

Eräitä vesioikeuslain 1 luvun 13 §:n tulkintaa koskevia näkökohtia

Sen jälkeen kun meillä on ryhdytty porrastamaan¹ vesistöjä sekä rakentamaan suuritehoisia voimalaitoksia, joiden käyttämään putouskorkeuteen tarvittavat arvokkaat senttimetrit on patoamalla koottu monien kilometrien pituisilta jokialueilta, on kysymys mahdollisuudesta saada käytettäväksi toiselle kuuluvaa vesivoimaa tullut entistä tärkeämmäksi. Voimalaitosta varten padottava vesistönosa saattaa käsittää eri kylien jakamattomia vesialueita tai useiden yhteisesti omistamia koskiviloja. Kun rakennettavan vesijakson eri osat täten voivat kuulua eri omistuspiireihin ja monille eri omistajille, joiden joukossa usein on myös keskenään kilpailevia yrittäjiä, on ymmärrettävää, että koko tarvittavan

¹ Joen porrastaminen (ruotsiksi *profilreglering*) luetaan joskus erheellisesti vesistön säännöstelyksi. Sitä se ei sellaisenaan kuitenkaan ole. Porrastaminen tarkoittaa joen *putouskorkeuden* mahdollisimman täydellistä hyväksikäyttöä jakamalla joki portaittain patoamalla peräkkäisiin osiin, joissa kussakin on oma voimalaitoksensa, missä asianomaisen portaan putouskorkeus on otettu käytäntöön. Säännöstely sen sijaan, vaikka sekin toteutetaan patoja käyttämällä, tarkoittaa vesistön luonnollisten purkautumissuhteiden muuttelusta käytettävissä olevan *vesimäärän* tasoittamista ja sen vähävetisenä aikana lisäämistä silmällä pitäen. Tämä ero on oikeudellisesti tärkeä, koska patoamisen ja säännöstelyn edellytykset valtion ollessa hakijana eroavat toisistaan (vrt. VL 1:5³). Niin ikään väliaikainen lupa säännöstelyyn voidaan antaa eräiden vesioikeusasiain poikkeuksellisesta käsittelystä 19.7.1940 annetun lain nojalla; väliaikainen lupa uuden voimalaitoksen rakentamiseen vesistöä porrastettaessa taas toimenpiteistä vesivoiman käytäntöön ottamisen helpottamiseksi 21.3.1941 annetun lain perusteella. Käytännössä patoamiseen voi liittyä myös tarkoitus padon avulla säännöstellä vesistön vedenjuoksua, jolloin lupa luonnollisesti on haettava molempia toimenpiteitä varten.

vesivoiman omaksi tai käytettäväksi saaminen vapaaehtoista tietä saat-
taa osoittautua vaikeaksi. Lisäksi on huomattava, että niissäkin tapauk-
sissa, joissa hakija, joka omistaa tarpeellisen rantatontin sekä vähintään
kaksi kolmannesta rakennettavasta vesivoimasta, on sen mukaisesti kuin
toimenpiteistä vesivoiman käytäntöön ottamisen helpottamiseksi 21. päi-
vänä maaliskuuta 1941 annetussa laissa säädetään, saanut väliaikaisen
luvan vesilaitoksen rakentamiseen, edellyttää lopullisen luvan myöntä-
minen, että asianomainen voi osoittaa saaneensa omistus- tai käyttöoikeu-
den kaikkeen siihen vesivoimaan, mikä laitoksessa on otettu käytäntöön.
Sellaisissa tilanteissa, joihin edellä on viitattu, on vesioikeuslain 1 luvun
13 §:llä, jonka mukaan rakentajalle määrätyin edellytyksin voidaan
tuomioistuimen päätöksellä myöntää oikeus käyttää toisille kosken osak-
kaille kuuluvaa vesivoimaa, tärkeä merkitys. Mainitun lainkohdan tul-
kintaa koskevat kysymykset ovatkin tästä syystä viime aikoina olleet
ja tulevat ilmeisesti, niin kauan kuin nykyinen vesioikeuslainsäädäntö
vielä on voimassa, edelleen olemaan varsin keskeisellä sijalla vesioikeu-
dellisessa lainkäytössämme.²

Yleistä.

Vesioikeuslain 1 luvun 13 § sisältää erään niistä meidän lainsäädän-
nössämme hajallaan olevista säännöksistä, jotka koskevat yhteisen omai-
suuden käytön järjestämistä. Lainkohdassa on kysymys tapauksesta, jossa
osakkaan osuutta yhteisessä koskessa, minkä vieressä hänellä yksinään tai
toisen kosken osakkaan kanssa yhteisesti on rakentamista varten tarpeel-
linen rantatontti, ei voida jakamalla erottaa erilleen. Jos tällainen osa-
kas haluaa rakentaa koskeen vesilaitoksen, tulee hänen kutsua ne, jotka
yhdessä hänen kanssaan omistavat kosken, kunkin osuutensa mukaan
käymään osallisiksi yritykseen. Elleivät nämä sitä tahdo, niin tuomio-
istuin voi, mikäli se harkitsee, että laitos voidaan rakentaa tuottamatta

² Vesioikeuslain 1 luvun 13 §:ään on jouduttu turvautumaan mm. Oulujoen
Pyhäkosken, Kemijoen Isohaaran ja Kymijoen Mankalan voimalaitosten rakenta-
mista koskeissa asioissa.

toisille osakkaille erinomaista haittaa, antaa hakijalle määrättyä, toisille suoritettavaa vuotuista maksua vastaan oikeuden yksinään käyttää kosken käyttövoimaa määrääjän, enintään 50 vuotta.

Serlachius, Moring ja Haataja ovat eräiltä osin varsin seikkaperäisesti käsitelleet vesioikeuslain 1 luvun 13 §:n tulkintaa ja soveltamista koskevia kysymyksiä.³ Tässä kirjoituksessa ei ole tarkoituksena ottaa asiaa koko laajuudessaan pohdittavaksi, vaan huomiota tullaan kiinnittämään vain eräihin sellaisiin kyseisen säännöksen tulkintaa koskeviin ongelmiin, joiden osalta viime aikoina on esitetty toisistaan poikkeavia käsityksiä. Johdannoksi on kuitenkin paikallaan palauttaa mieleen, mitä *Serlachius* on vesioikeuslain kommentaarissaan esittänyt puheena olevan lainkohdan tarkoituksesta ja merkityksestä.

Serlachius katsoo vesioikeuslain 1 luvun 13 §:ssä lausutun säännön johtuvan yhteisomistajain keskinäisiä suhteita sääntelevästä yleisestä oikeusperiaatteesta. Hän lausuu tästä seuraavaa: »Lagrummet stadgar... ingalunda en ny för förhållandet emellan samegare i strömfall säregen rättsprincip. Det innefattar tvärtom blott en användning af den generalla rättsgrundsats, som enligt den finska rätten bestämmer samegares förhållande inbördes... Jämväl för sameganderättsförhållandet i allmänhet gäller nämligen, att, om en samegare vill nyttja den gemensamma saken, men de öfriga icke, och saken icke kan delas, den förre har rätt att få sig anvisadt ett dem uteslutande nyttjande.»⁴ *Serlachius* toteaa edelleen, ettei tuomioistuimen asiassa antama päätös, joka oikeuttaa rakentajan käyttämään toisten kosken osakkaiden osuuksia, perustaa mitään koskeen kohdistuvaa esineoikeutta. Hän lausuu: »I kraft af domstolens makt och uppgift att, då samegare ej kunna enas om den gemensamma sakens nyttjande, skilja emellan dem, meddelas i domen ett förfogande om sameganderättens utöfvande på ett närmare angifvet sätt, ett förfogande, som till sitt väsen innefattar en delning av nyttjandet mellan samegarene.» Tämän vuoksi ei vuotuinen korvaus toiselle kuu-

³ Ks. *Serlachius*, Kommentar till lagen om vattenrätten, I, Helsingfors 1913, s. 69 ss.; *Moring*, Om vattenverk, I, Helsingfors 1908, s. 149 ss. sekä *Haataja*, Maa- ja vesioikeudellisia tutkielmia, Helsinki 1943, s. 230 ss.

⁴ *Serlachius*, m.t. s. 70.

luvan koskiosuuden käyttämisestä myöskään ole vuokra, vaan »en rättsföreteelse, hvári en delning emellan samegare kommer till uttryck».⁵ Lisäksi *Serlachius* korostaa, että kun vesioikeuslain 1 luvun 13 § sisältää hänen tarkoittamansa yleisen oikeusperiaatteen sovellutuksen erään tapaukseen, jossa sen käyttäminen asian luonnosta johtuen erityisesti on paikallaan, ei tarkoituksena suinkaan ole ollut sulkea pois mahdollisuutta kyseisen periaatteen noudattamiseen sellaisissakin tapauksissa, jotka eivät vastaa laissa mainittua tilannetta. Kyseistä lainkohtaa ei näin muodoin saa tulkita eksklusiivisesti.⁶

Edellä selostetut *Serlachiuksen* esittämät käsitykset osoittavat, miltä pohjalta vesioikeuslain 1 luvun 13 §:ää tulkittaessa on lähdettävä. Säännös tarkoittaa yhteisen kosken käytön järjestämistä sellaisessa tapauksessa, jossa osakkaat eivät voi erottaa siitä erilleen omia osuuksiaan. Jollei yhteiseen yritykseen ryhtymisestä, jota laki, vaatiessaan osallistumistarjouksen esittämistä, pitää ensisijaisena järjestelynä, sovita, voidaan aloitteen tekijä oikeuttaa yksinään käyttämään yhteisen kosken vesivoimaa. Lainkohtaa sovellettaessa on pysyttävä yhteisomistuksen puitteissa ja kysymykseen voivat tulla vain sellaiset tapaukset, joissa yhteisomistussuhteen purkaminen ja yhteisen omaisuuden käytön järjestäminen tätä tietä ei ole mahdollista. Toisaalta taas säännöstä ei kuitenkaan pitäisi tulkita niin ahtaasti, että sitä katsottaisiin voitavan käyttää vain siinä tilanteessa, jota lakia laadittaessa lähinnä on pidetty silmällä. Jos näet lähdetään siitä *Serlachiuksen* esittämästä ja ilmeisesti oikeana pidettävästä käsityksestä, että vesioikeuslain 1 luvun 13 § tietyn tapauksen osalta lausuu julki oikeusohjeen, minkä olisi yleisen periaatteen nojalla muutoinkin katsottava olevan voimassa, voinee säännöksen soveltamista pitää oikeutettuna sellaisissakin useille yhteisesti kuuluvan vesivoiman käytön järjestämistä vaativissa tilanteissa, joita lainsäätäjän ei voida katsoa nimenomaan edellyttäneen. Seuraavassa pyritään osoittamaan, miten pitkälle tällaisen laajentavan tulkinnan avulla voidaan mennä.

⁵ M.t. s. 77 s.

⁶ M.t. s. 84 s.

Kosken käsitteestä.

Ei liene epäilystä siitä, että vesioikeuslain 1 luvun 13 § alkuaan on laadittu kylän tiloihin niiden yhteisenä tarpeistona kuuluvaa luonnonkoskea silmällä pitäen. *Haatajan* mukaan lakikielessä sana koski merkitsee samaa, kuin sillä kansankielessäkin tarkoitetaan, ts. »sellaista osaa joesta, jossa putouskorkeus on niin suuri, että se sen johdosta jyrkästi eroaa joen muusta osasta ja antaa mahdollisuuden muun joen käytöstä eroavaan käyttöön». Näin määrittelemällä *Haataja* erottaa kosken »sekä virrasta, jossa putouskorkeus on vain vähäinen, että myös ns. nivasta, jossa putouskorkeus on suurempi kuin virrassa, mutta pienempi kuin koskessa.»⁷ Vesioikeuslain 1 luvun 13 §:n soveltamista ajatellen on tällainen kosken käsitteen määritelmä kuitenkin katsottava liian ahdasrajaiseksi. Suuria voimalaitoksia rakennettaessa ja vesistöjä porrastettaessa joudutaan usein patoamaan myös sellaisia vesistönosia, joista niiden luonnontilassa ollessa ei olisi voitu käyttää edellä tarkoitettua kosken nimitystä. Käytännössä ei muutenkaan aina ole mahdollista tehdä täysin selvää eroa kosken sekä nivan ja virran välillä. Myös jakolainsäädännössä on lähdetty siitä, että koskeen, sen rajoja määrittäessä, on varsinaisen luonnonkosken lisäksi luettava niin paljon muuta kosken osakkaille kuuluvaa vesialuetta, kuin kosken käyttöä varten on välttämätöntä.⁸ Kun lisäksi jokainen sentti voimalaitoksen padotuksessa, olipa sitä vastaava kohta luonnontilassa olevassa vesistössä jyrkempi tai loivempi, on rakentajalle arvokas, olisi outoa, jos vesioikeuslain 1 luvun 13 §:n tarjoama mahdollisuus vesivoiman käytettäväksi saamiseen, olisi rajoitettu niihin tapauksiin, joissa kysymys on vain todellisen luonnoksen rakentamisesta. Näin muodoin, ja kun toisaalta otetaan huomioon, mitä jäljempänä esitetään samassa luonnonkoskessa olevien eri omistuspiirien asemasta vesioikeuslain 1 luvun 13 §:ää sovellettaessa, näyttää oikealta luopua puheena olevassa yhteydessä luonnonkosken käsitteestä ja pitää kyseisessä lainkohdassa tarkoitettuna yhteisenä kos-

⁷ *Haataja*, Vesioikeus I, Vaasa 1951, s. 323.

⁸ JL 36 §.

kena muutakin kuin luonnollisen putouksen käsittävää vesilaitosta var-
ten padottavaa vesistönsa, jos säännöksessä mainitut edellytykset sen
mukaisesti, kuin jäljempänä sanotaan, ovat sen kohdalta olemassa.

Itsenäisenä kiinteistönä olevat yhteiset
vesialueet.

Vesioikeuslain 1 luvun 13 § toistaa uudistetussa ja kehitetyssä muo-
dossa erään jo Ruotsin vallan ajan vesioikeudessa voimassa olleen oikeus-
säännön (vrt. RakK 20: 1 ja 17: 2), joka tarkoittaa kylän yhteisen kosken
käytön järjestämistä. Niin kuin edellä on mainittu, on kyseistä
lainkohtaa laadittaessa ilmeisesti lähinnä pidetty silmällä kylän yhteistä
koskea tai koskea, joka muutoin on yhteinen useille tiloille. Käytän-
nössä on kuitenkin jouduttu kysymään, voidaanko yhteisenä koskena
vesioikeuslain 1 luvun 13 §:n soveltamista ajatellen pitää myös useille
yhteisesti kuuluvaa koskitilaa tai muuta vesialuetta, joka ei ole usei-
den tilojen yhteinen, vaan muodostaa itsenäisen kiinteistön. Säännök-
sen sanamuoto (»Ellei osakkaan osuutta yhteisessä koskessa...») ei
näytä rajoittavan sen soveltamista myös sellaisissa tapauksissa, joissa
koski muunlaisen, kuin kiinteistöön sidotun (määräosaisen) yhteisomis-
tusoikeuden perusteella kuuluu useammille, kuten asian laita on usei-
den yhteisesti omistaman koskitilan osalta. Vaikka eräät *Moringin*⁹ ja
*Serlachiuksen*¹⁰ lausumat mielipiteet, joiden todellisesta tarkoituksesta
tosin saatetaan olla eri mieltä,¹¹ voitaneenkin mainita päinvastaisen
kannanoton ilmauksina, lieene nykyisin käytännössä jo yleisesti myön-
netty, että vesioikeuslain 1 luvun 13 §:ää voidaan soveltaa myös kysy-
myksen ollessa koskitilasta. Tämän käsityksen tueksi voidaan viitata
näkökohtiin, jotka *Haataja* asiasta on esittänyt,¹² sekä nojautua myös
vesioikeuslain 1 luvun 13 §:n tulkintaa koskevaan, edellä selostettuun

⁹ M.t. s. 144.

¹⁰ M.t. s. 71. Ks. myös *Lang*, Vesioikeuden luennot, Rauma 1910, s. 194 s.

¹¹ Ks. *Haataja*, Maa- ja vesioikeudellisia tutkielmia, s. 241 ss.

¹² Maa- ja vesioikeudellisia tutkielmia, s. 246 ss.

Serlachiuksen kannanottoon. Nämä seikat huomioon ottaen ei liene mahdollista esittää sellaisia erityisiä syitä, joiden vuoksi yhteisomistuksen kohteena olevan koskitilan tai muun itsenäisenä kiinteistönä olevan rakentamiskelpoisen vesistönosan olisi katsottava olevan sellaisessa erikoisasemassa, ettei vesioikeuslain 1 luvun 13 §:ssä lausuttua periaatetta, jota *Serlachiuksen* mukaan voidaan pitää yhteisen omaisuuden osakkaiden välisiä suhteita koskevan yleisen säännön ilmauksena, voitaisi sen osalta soveltaa. Vaikka useille kiinteistöille yhteisesti kuuluva alue saattaakin eräistä yhteisistä alueista vuonna 1940 annetun lain säännösten mukaan hallinnon ja käytön yleisen järjestelyn osalta olla eri asemassa, kuin itsenäisenä kiinteistönä oleva yhteinen vesialue, jota edellä mainitun lain säännökset eivät koske, ei yhteisomistajan oikeuteen sisältyvään käyttövaltaan nähden kuitenkaan voitane puhua oleellisesta erilaisista oikeusperiaatteista. Kun vesioikeuslain 1 luvun 13 §:n soveltamisen edellytyksenä on, ettei säännöksessä tarkoitettua yhteistä koskea voida jakaa, on tässä yhteydessä lisäksi syytä panna merkkeille, että jakolain mukaan koskitilan halkomisessa on noudatettava kosken jaosta voimassa olevia säännöksiä,¹³ mikä merkitsee, että kysymys yhteisomistussuhteen purkamismahdollisuudesta on sekä kylän yhteisen kosken että koskitilan osalta ratkaistava samanlaisten perusteiden mukaan. Jos lisäksi otetaan huomioon, että käytännössä tarve löytää keino yhteisomistuksessa olevan vesivoiman hyödylliseen käyttöön saattamiseksi on yhtä suuri koskitilan, kuin kylän yhteisen koskenkin ollessa kysymyksessä, voitaneen tässä omaksua vesioikeuslain 1 luvun 13 §:n tulkintaa pitää riittävästi perusteltuna.

Useita omistuspiirejä käsittävä vesijakso.

Keskeisimpänä ja samalla vaikeimpana vesioikeuslain 1 luvun 13 §:n soveltamista koskevista ongelmista lienee pidettävä kysymystä siitä, onko mainittu säännös sovellettavissa sellaiseen vesijaksoon, joka käsittää useita eri kyliin tai muutoin eri omistuspiireihin kuuluvia alueita.

¹³ JL 22 ja 34 §.

Jos vesistössä oleva luonnonkoski käsittää useita eri omistuspiireihin kuuluvia vesialueita, joista kutakin sellaisenaan voidaan pitää vesioikeuslain 1 luvun 13 §:n tarkoittamana yhteisenä koskena, ei liene erimielisyyttä siitä, että sanottua lainkohtaa, mikäli siinä säädetty edellytykset muutoin ovat olemassa, voidaan soveltaa kuhunkin näistä koskista erikseen siinä tapauksessa, että ne rakennetaan erillisinä. Toisistaan poikkeavia käsityksiä on sen sijaan esitetty siitä, soveltuuko kyseinen säännös käytettäväksi silloin, kun peräkkäiset kosket teknillisistä ja taloudellisista syistä halutaan yhdistää samaan voimalaitospadotukseen, samoin kuin myös siitä, voidaanko kyseistä lainkohtaa soveltaa sellaisessa tapauksessa, jossa rakennusportaaseen muuna kuin varsinaisena pääkoskena sisältyy yhteinen koski, joka joltakin osin kuuluu muille kuin rakennusluvan hakijalle.

Edellä tarkoitetuista mielipiteistä on mainittava, että *Hällfors* ja hänen puheenjohtollaan toiminut vesioikeuslakikomitea omaksuivat käsityksen, jonka mukaan vesioikeuslain 1 luvun 13 § ei ollut sovellettavissa eri jakokuntiin tai muutoin eri omistuspiireihin kuuluvista osista muodostuvaan vesijaksoon siinäkään tapauksessa, että se olisi kokonaisuudessaan yhtenä luonnonkoskena.¹⁴ *Haataja* puolestaan on katsonut, että laki yhteisellä koskella tarkoittaa sellaistakin koskea, josta kuuluu osia eri jakokuntiin. Hänen mielestään eri kylien koskialueita ei voida katsoa sellaisiksi toisistaan eristetyiksi alueiksi, joita kutakin olisi käytettävä muista riippumatta, vaan niiden käyttö on voitava järjestää siten, että mahdollisimman suuri hyöty koskesta saadaan irti. Tämän mukaisesti hän katsoo vesioikeuslain 1 luvun 13 §:n voivan tulla käytäntöön sellaisessakin tapauksessa, jossa rakennettava luonnonkoski käsittää useita eri omistuspiireihin kuuluvia yhteisiä alueita.¹⁵ Viimeksi mainittu käsitys tuli esille mm. Oulujoen Pyhäkosken vesivoiman käyttöoikeutta koskeneessa riitajutussa, jonka Vaasan hovioikeus ratkaisi tuomiollaan 26. päivästä heinäkuuta 1940. Tässä tuomiossa hovioikeus asettui *Haatajan* esittämälle kannalle katsoen, että rakennettavaan koskijaksoon sisältyvät koskitalot olivat pidettävät yhteisenä koskena vesi-

¹⁴ Ehdotus uudeksi vesioikeuslaiksi, Helsinki 1939, s. 146 s.

¹⁵ Maa- ja vesioikeudellisia tutkielmia, s. 240 s. ja 251.

oikeuslain 1 luvun 13 §:n tarkoittamassa mielessä. Asia saatettiin nostoitse korkeimman oikeuden käsiteltäväksi, mutta asianosaiset tekivät sovinnon ja enemmän lausunnon antaminen asiasta raukesi.

Edellä selostettuja toisilleen vastakkaisia kannanottoja tarkasteltaessa on ensimmäiseksi torjuttava käsitys, jonka mukaan vesioikeuslain 1 luvun 13 §:n soveltaminen ei laisinkaan tulisi kysymykseen sellaisessa tapauksessa, jossa rakennettavaan vesijaksoon kuuluu useampia erillisen omistuspiirin käsittäviä yhteisiä koskia tai jossa useille yhteisesti kuuluva koski on muuna kuin pääkoskeksi katsottavana osana vesijaksoissa, jota käsitellään yhtenä rakennusportaana. Olisi epäilemättä vastoin säännöksen perimmäistä tarkoitusta, vesivoiman käytäntöön ottamisen helpottamista, jos taloudellisessa ja teknillisessä mielessä edullisin ratkaisu, vesijakson yhtenäisenä rakentaminen, estyisi sen vuoksi, että rakentaja ei tällaisessa tilanteessa voisi käyttää hyväkseen kyseisen lainkohdan tarjoamaa mahdollisuutta toiselle kuuluvan vesivoiman käytettäväksi saamiseen, vaikka hänellä olisi sanottu mahdollisuus siinä tapauksessa, että kysymyksessä olevat yhteiset kosket rakennettaisiin kukin erikseen. Kun erityisesti vielä otetaan huomioon se, mitä edellä on esitetty vesioikeuslain 1 luvun 13 §:n suhteesta yleisiin yhteisomistusoikeutta koskeviin periaatteisiin, ei puheena olevaan käsitykseen sisältyvää ahdasta laintulkintaa voida pitää perusteltuna.

Toisaalta ei kuitenkaan olisi oikein väittää, että vesijaksoa, joka käsittää useita eri omistajille kuuluvia yhteisiä koskialueita olisi vesioikeuslain 1 luvun 13 §:n soveltamista ajatellen pidettävä yhtenä koskenä. Tällainen vesijaksohan ei ole siinä mielessä yhteisomaisuutta, kuin laki tarkoittaa, vaan se käsittää joukon erillisiä omistuspiirejä, joiden keskinen yhteys on lähinnä taloudellista tai teknillistä laatua. Kyseisen lainkohdan soveltamista ei tällaisessakaan tapauksessa tulisi kytkeä luonnonkosken käsitteeseen. Vaikka vesioikeuslaki koskesta puhuttaessa usein tarkoittaakin luonnollista koskea, ei näin kuitenkaan poikkeuksetta ole asian laita. Niinpä *Serlachius* vesioikeuslain 1 luvun 5 §:n 1 momentista puhuessaan mainitsee, että sanotussa lainkohdassa käsite »strömfall» ei tarkoita vain luonnollista koskialuetta kokonaisuudessaan, vaan huomioon on otettava »varje enskild ägoväldes strömfalls-

område för sig».¹⁶ *Serlachius* siis katsoo, että laki tässä kohdin tarkoittaa koskella tiettyä koskessa olevaa yksityistä omistuspiiriä eikä koko luonnollista koskea, jollaista taas esimerkiksi vesioikeuslain 1 luvun 3 §:ssä koskesta puhuttaessa tarkoitetaan.¹⁷ Kysymyksen ollessa vesioikeuslain 1 luvun 5 §:n 1 momentista mainitunlainen tulkinta onkin oikea, koska sanotussa lainkohdassa pidetään silmällä rakentamisesta johtuvaa vahinkoa kunkin yksityisen osalta erikseen. Vielä selvemmin täytyy kosken tarkoittaa määrättyä omistusoikeuden — tässä tapauksessa yhteisomistusoikeuden — kohdetta, kun kysymys on vesioikeuslain 1 luvun 13 §:stä. Tässä lainkohdassahan on, niin kuin edellä on mainittu, kysymys yhteisen omaisuuden käytön järjestämisestä sellaisessa tapauksessa, jossa yhteisomistajat eivät sovi yhteiseen yritykseen ryhtymisestä. Tästä johtuu, että koskella voidaan sanottua lainkohtaa sovellettaessa tarkoittaa vain sellaista kosken, sen osan tai muun padottavan vesijakson käsittävää aluetta, joka useiden tilojen yhteisenä tarpeistona tai itsenäisenä kiinteistönä on (määräosaisen) yhteisomistuksen kohteena.

Useita eri omistuspiirejä käsittävän vesijakson pitäminen kokonaisuudessaan vesioikeuslain 1 luvun 13 §:ssä tarkoitettuna yhteisenä koskenä ei ole mahdollista siitäkään syystä, että tällaisen vesijakson osalta puuttuu kyseisessä lainkohdassa nimenomaan mainittu yhteisomistussuhteen purkamismahdollisuutta koskeva edellytys. Ei näet voida sanoa, että vesijakso, joka käsittää kaksi tai useampia määrättyin rajoin toisistaan erotettuja vesialueita, olisi sellainen yhteinen koski, jonka jakaminen laillisesti ei käy päinsä. Nuo välirajathan itse asiassa tietävät sitä, että yhteisomistussuhdetta ei oikeudellisessa mielessä ole olemassa ja että mitkään oikeudelliset seikat eivät estä kuhunkin omistuspiiriin kuuluvan koskenosan erillisenä rakentamista. Kun näin on laita, ei vesioikeuslain 1 luvun 13 §:n soveltamista siinä muodossa,

¹⁶ M.t. s. 29. Samoin JFT 1908, s. 107 (oik. 305).

¹⁷ Vesioikeuslakikomiteakin toteaa, että nykyisessä vesioikeuslaissa »käytetään sanaa koski (strömfall) kahdessa eri merkityksessä. Milloin sillä tarkoitetaan luonnollista koskea kokonaisuudessaan ja milloin taasen yhteen omistuspiiriin (ägovalde) kuuluvaa aluetta sellaisesta koskesta» (Ehdotus, s. 145). — *Haataja* näyttää olevan toisella kannalla. Vrt. Vesioikeus I, s. 323 s.

kuin esimerkiksi Oulujoen Pyhäkoskea koskevassa hovioikeuden tuomiossa on tarkoitettu, voitane pitää oikeana.

Edellä selostettujen näkökohtien valossa näyttää oikeammalta tulkinta, joka tavallaan on molempien toisilleen vastakkaisten käsitysten välimuoto. On lähdettävä siitä, että jos rakennettavaan vesijaksoon sisältyy useampia yhteiseksi koskeksi luettavia vesialueita, niin kutakin tällaista koskea, kun kysymys on vesioikeuslain 1 luvun 13 §:n soveltamisesta, on käsiteltävä erillisenä omistusyksikkönä, mutta kuitenkin vireillä olevan rakennushankkeen puitteissa siten, että yrityksenä, johon osallistumista sanotun lainkohdan mukaisesti kosken muille osakkaille tehtävän osallistumistarjouksen tulee tarkoittaa, on pidettävä sellaista osaa rakennettavasta voimalaitoksesta, joka vastaa kyseisen kosken suhdetta koko padottavaan vesijaksoon. Tätä suhdelukua lähtökohtana käyttäen olisi muiden osakkaiden osallistumisosuudet tai, päinvastaisessa tapauksessa, käyttöoikeuden myöntämisestä johtuvat korvaukset laskettava. Kun vesioikeuslain 1 luvun 13 §:n mukaan rakentajalla, voidakseen saada mainitussa lainkohdassa tarkoitettun oikeuden, tulee olla voimalaitosta varten tarpeellinen rantatontti, voidaan tämä edellytys sen tarkoitusta vastaavalla tavalla katsoa täytetyksi, jos tällainen tontti on olemassa koko vesijakson putouskorkeuden käytäntöön ottamiseksi tehtävää rakennusta varten, vaikka sanottu tontti ei sijaitsisikaan kunkin puheena olevan yhteisen kosken äärellä.

Sen käsityksen mukaisesti, joka edellä on esitetty, riippuisi mahdollisuus soveltaa vesioikeuslain 1 luvun 13 §:ää kuhunkin rakennettavaan vesijaksoon kuuluvaan yhteiseen koskeen, olipa se itse pääkoski tai muu osa padottavasta vesialueesta, siitä, onko rakentaja tuon yhteisen kosken osakas. Mikäli näin on laita ja mikäli muut lainkohdassa säädettyt edellytykset ovat olemassa, voidaan rakentajalle kyseistä säännöstä soveltaen myöntää määrääjäksi, enintään viideksikymmeneksi vuodeksi, oikeus kaiken ko. vesistönosasta saatavan vesivoiman käyttämiseen. Mikäli vesijakso, joka rakennetaan, käsittää useita eri omistuspiirejä, edellyttää vesioikeuslain 1 luvun 13 §:n mukainen menettely tällaisen vesijakson osalta siis sitä, että rakentaja on osakkaana jokaisessa näistä omistuspiireistä.

Valmiit voimalaitokset.

Viimeinen tässä yhteydessä esille otettava kysymys koskee vesioikeuslain 1 luvun 13 §:n soveltamista sellaisessa tapauksessa, jossa vesilaitos jo on valmiiksi rakennettu. Mahdollisuus tällaiseen soveltamiseen on joskus tahdottu kieltää tai sitä ainakin rajoittaa väittämällä, että lainkohdassa säädettyyn menettelyyn sisältyvä velvollisuus kutsua toiset osakkaat osallisiksi yritykseen ei tällöin enää tulisi kysymykseen, vaan menettely käsittäisi pelkästään käyttöoikeuden myöntämisen viimeksi mainituille kuuluvaan vesivoimaan. Niin kuin edellä on mainittu, voidaan toimenpiteistä vesivoiman käytäntöön ottamisen helpottamiseksi 21 päivänä maaliskuuta 1941 annetun lain nojalla rakentajalle, joka omistaa kaksi kolmasosaa rakennettavan kosken vesivoimasta, myöntää väliaikainen lupa voimalaitoksen rakentamiseen ennen vesioikeuslain 1 luvun 13 §:ssä tarkoitettua menettelyä. Nojautuen edellä mainittua vuoden 1941 lakia koskevan hallituksen esityksen perusteluihin,¹⁸ on katsottu, että väliaikainen lupa olisi annettava hakijalle siinä mielessä, että hän saisi yksin rakentaa vesilaitoksen, ja että vesioikeuslain 1 luvun 13 §:ssä tarkoitettu oikeudenkäynti, kun se lopullisen luvan saamiseksi pannaan vireille, koskisi enintään vain muille kosken osakkaille suoritettavan korvauksen suuruutta. On myös sanottu, että tilanne olisi katsottava samanlaiseksi, kuin se vesioikeuslain 1 luvun 13 §:n mukaan on silloin, kun sanotun lainkohdan nojalla myönnetyn käyttöoikeuden määräaika on kulunut umpeen. Osakkaalla olisi tällöin valta päästä mukaan yritykseen, mutta ei oikeutta vaatia erityisen osallistumistarjouksen tekemistä.

Edellä selostettuja vuoden 1941 lain vaikutusta koskevia oikeuskäytännössä esitettyjä käsityksiä ei kuitenkaan voida pitää lakiin perustuvina. Vuoden 1941 laissa säädetään, että luvanhakuasia on väliaikaisen luvan myöntämisestä huolimatta käsiteltävä »voimassa olevien säännösten mukaisesti». Lopullisen luvan epääminen voi tulla kysymykseen, jos edellytykset sen myöntämiseen puuttuvat. Laki ei myöskään puhu siitä, että väliaikainen lupa, jonka saamiseksi hakijan tulee omistaa vä-

¹⁸ Hallituksen esitys N:o 18 vuoden 1941 valtiopäiville.

hintään kaksi kolmasosaa rakennettavan kosken vesivoimasta, korvaisi häneltä puuttuvan vesivoiman osalta vesioikeuslain 1 luvun 13 §:ssä tarkoitetun menettelyn, vaan lausuu ainoastaan, että väliaikainen lupa voidaan myöntää ennen sanotussa pykälässä edellytettyä oikeudenkäyntiä. Jos tällaiseen oikeudenkäyntiin lopullisen luvan saamista varten ryhdytään, on käyttöoikeuden myöntämisen edellytyksenä, että muille osakkaille on viimeistään oikeudenkäyntiin ryhdyttäessä tehty »voimassa olevien säännösten mukaisesti» osallistumistarjous ja että heillä siten on ollut mahdollisuus päättää, haluavatko he tulla mukaan yritykseen. Se, että lakiesityksen perusteluissa puhutaan lain soveltamisesta vain sellaisissa tapauksissa, joissa joltisellakin varmuudella voidaan odottaa, että myös lopullinen lupa tulee myönnettäväksi, enempää kuin sekään, että perusteluissa todetaan vesioikeuslain 1 luvun 13 §:ssä tarkoitetun oikeudenkäynnin tällaisissa tapauksissa yleensä koskevan vain hakijan muille kosken osakkaille suoritettavan korvauksen suuruutta, ei oikeuta vastoin itse lain sisältöä päättelemään, että jo väliaikaisen luvan myöntäminen sellaisenaan olisi ratkaissut kysymyksen oikeudesta kaikkeen laitoksen tarvitsemaan vesivoimaan. On näin muodoin katsottava, että menettely ja osapuolten oikeudet ja velvollisuudet myös niissä tapauksissa, joissa vesioikeuslain 1 luvun 13 §:n soveltaminen tulee kysymykseen väliaikaisen luvan nojalla rakennetussa voimalaitoksessa käytäntöön otetun vesivoiman osalta, ovat tilanteen määräämissä puitteissa samat kuin lain varsinaisesti tarkoittamassa tapauksessa.

Edellä tarkoitettu tapaus ei ole ainoa, jossa vesioikeuslain 1 luvun 13 §:ssä säädetyn käyttöoikeuden myöntäminen voi tulla kysymykseen jo rakennetun kosken vesivoiman käyttösuhteiden järjestämiseksi. Saman luvun 14 §:n mukaan on yhteiseen koskeen ennen vesioikeuslain voimaan tuloa asianomaisen luvan nojalla, mutta ilman »sellaista harkitsemista, joka Rak.K. 20 luv. 1 §:ssä... on ollut edellytetty», rakennetun vesilaitoksen omistajalla oikeus siinäkin tapauksessa, että kosken voisi jakaa, alistaa oikeuden harkittavaksi »millä tavalla, ehdoilla ja aikana hän yksinänsä saa nauttia laitoksen tarpeeksi otettua käyttövoimaa, kuten siitä 13 §:ssä sanotaan». Tänä aikana ei kosken muilla osakkailla ole oikeutta vaatia kosken jakamista, mutta kun aika on kulunut um-

peen, on ilmeisesti noudatettava, mitä 13 §:ssä määräajan päättymisen vaikutuksista on säädetty. Sen sijaan lainkohdassa oleva viittaus 13 §:ään ei tarkoittane sitä, että voimalaitoksen omistajan olisi, saadakseen tuomioistuimelta käyttöoikeutta koskevan määräyksen, ensin kutsuttava kosken muut osakkaat osallisiksi hänen toteuttamaansa yritykseen. Viimeksi mainituilla ei myöskään asian tässä vaiheessa näytä olevan oikeutta vaatia osallisiksi pääsemistä. Vuoden 1900 valtiopäivien vesioikeusvaliokunta, jonka esityksestä kyseinen pykälä lakiin otettiin, sanoi sen tarkoituksena olevan turvata vesilaitoksen omistajan mahdollisuus »jatkaa liikettään vähentymättömässä määrässä, vaikkakin tämän jälkeen suoritettavaa vuotuista maksua vastaan vissinä aikana». Valiokunta lausui edelleen, että »kun muu kosken osakas ei aikaisemmin ole pannut voimaan salassa ollutta oikeuttaan, ei voitane katsoa oikeutta vastaan sotivaksi, että hän ainoastaan tällaisessa muodossa saisi tulla tähän saakka valvomattomaan oikeuteensa...»¹⁹ Tämä kanta on ymmärrettävissä, kun otetaan huomioon, että vesioikeuslain 1 luvun 14 §:ään otettu säännös erityisesti tarkoittaa sellaisten voimalaitosten oikeudellisen aseman järjestämistä, jotka on perustettu tavallaan hyvässä uskossa sen 1800-luvulla varsin yleisen, mutta kuitenkin vääräksi katsottavan, ja myös vuoden 1900 valtiopäivillä virheelliseksi todetun käsityksen pohjalla, että oikeus kosken vesivoimaan kuului vieressä olevan rannan omistajalle.²⁰

Vastaavaa syytä ei sen sijaan enää voitane katsoa olevan olemassa käyttöoikeuden myöntämiseen ilman toisille osakkaille tehtävää osallistumistarjousta sellaisten voimalaitosten kohdalta, jotka on perustettu useille yhteisesti kuuluvaan koskeen vesioikeuslain voimassa ollessa annetun luvan nojalla ilman, että rakentajalla kuitenkaan on ollut lailista oikeutta kaikkeen laitoksen käytäntöön otettuun vesivoimaan. Se seikka, että laitos jo on valmiiksi rakennettu, ei voi estää vesioikeuslain 1 luvun 13 §:n soveltamista eikä siis myöskään sanotussa lainkohdassa

¹⁹ Vesioikeusvaliokunnan mietintö N:o 1, s. 39 s.

²⁰ Ks. tästä lähemmin Vesioikeusvaliokunnan mietintö, s. 36 ss., *Serlachius*, m.t. s. 93 ja s. 141 s. sekä *Haataja*, Vesioikeus I, s. 321 ss., erityisesti s. 332 ss.

tarkoitettun käyttöoikeuden myöntämistä rakentajalle,²¹ mutta tällaisessa tapauksessa ei nimenomaisen säännöksen puuttuessa näytä olevan mahdollista tulkita lakia niin, että rakentaja olisi vapaa lainkohdassa säädetystä tarjousvelvollisuudesta. Hänen täytyy tällöin myös ottaa huomioon mahdollisuus, että jotkut osakkaista tulevat mukaan yritykseen lunastamalla siitä ja rakennetusta laitoksesta itselleen vesivoimaosuuttaan vastaavan osuuden.

²¹ Näin *Serlachius*, m.t. s. 95, VL 1:14:sta puhuessaan: »Den omständighet, att delegare i strömfäll däri anlagt vattenvärk... kan icke betaga honom den rätt, WL 1:13 tillerkänner delegare.»